

В.В. Орлов, здобувач*

Харківський національний аграрний університет імені В.В Докучаєва

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР ВИСОКИХ ГЕНЕРАЦІЙ

У статті розглядаються питання, пов'язані із перспективами розвитку виробництва насіння зернових культур високих генерацій, яке на сучасному етапі розвитку аграрного сектору економіки стикається з рядом проблем організаційно-економічного характеру. Досліджено динаміку показників розвитку виробництва зерна в Україні та класифікацію насіння згідно діючого законодавства. Виявлено та критично проаналізовано основні проблеми розвитку насінництва високих генерацій як основного напрямку інноваційного розвитку зерновиробництва. Запропоновано комплекс заходів вирішення проблем насінництва високих генерацій в Україні як на рівні держави як гаранта продовольчої безпеки, так і на рівні конкретних господарюючих суб'єктів.

Ключові слова: *насіння високих генерацій, насінництво, зерно, державна підтримка, оригінатори сортів, інновації, селекція с.-г. культур.*

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів досягнення стратегічних цілей, зазначених у Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. [1] визначається наукове забезпечення інноваційного розвитку, формування партнерських відносин між саморегульованими об'єднаннями сільськогосподарських товаровиробників, державою та галузевою наукою у сфері розвитку насінництва, селекції та племінної справи, техніко-технологічного забезпечення аграрного сектору.

У зв'язку з цим актуалізуються питання підвищення ефективності елітного насінництва, результатом якого є виробництво насіння високих генерацій, яке за своїми характеристиками значно випереджає існуючі аналоги. Найбільшу цінність для забезпечення продовольчої безпеки має виробництво саме зернових культур, яке в Україні є традиційним джерелом задоволення як внутрішнього попиту, так і експорту. Тому, дослідження перспективних напрямів розвитку виробництва насіння зернових культур високих генерацій є своєчасним та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні аспекти

* Науковий керівник – канд. екон. наук, професор М.Ф. Огійчук

розвитку рослинництва в Україні, зокрема виробництва насіння високих генерацій, досліджувалися чисельною плеядою вітчизняних вчених, серед яких В.Г. Андрійчук, П.І. Гайдуцький, І.Ю. Гришова, І.Г. Кириленко, С.В. Кучер, М.Г. Лобас, М.Ф. Огійчук, О.В. Олійник, П.Т. Саблук, Б.В. Погрішук, В.І. Ткачук, О.М. Шпичак, О.В. Шубравська та ін.

Проте, окремі питання шляхів вирішення проблем та перспектив розвитку виробництва насіння високих генерацій на мікро- та макрорівні за сучасних економічних умов мають дискусійний характер і потребують досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження існуючих проблем розвитку виробництва насіння зернових культур високих генерацій в Україні та пошуку перспективних шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зерновиробництво має не тільки важливе соціально-економічне значення, а й політичне для розвитку національної економіки та забезпечення продовольчої безпеки держави. Зерно завжди належало до конкурентоспроможних продуктів на світовому ринку. Однією з характерних особливостей зерновиробництва є те, що один і той же продукт може використовуватись за різним призначенням. Тому дослідження сучасних тенденцій та визначення перспектив розвитку ринку зерна в сучасних умовах господарювання набуває особливої актуальності [2].

За результатами 2014 р. зафіксовано позитивну тенденцію по зростанню як обсягів виробленого зерна, так і рівня урожайності (рис. 1).

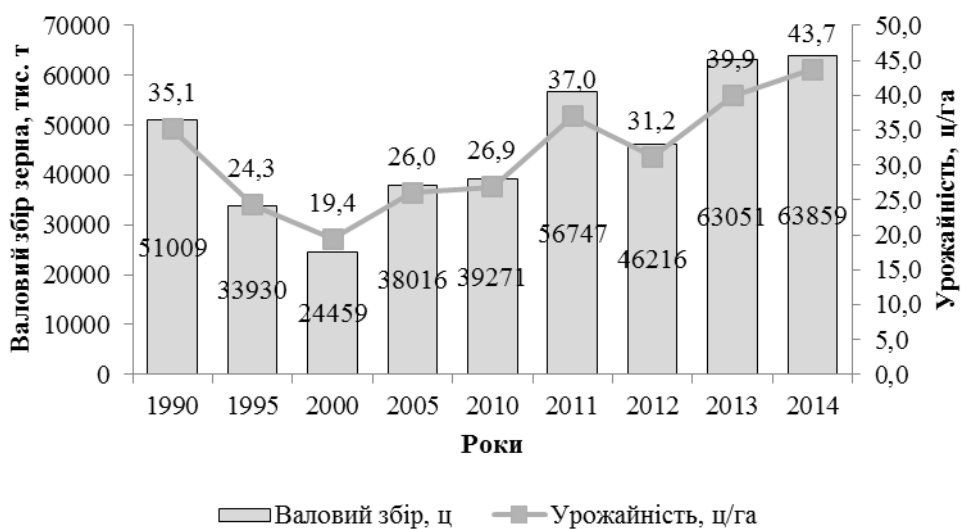

Рис. 1. Динаміка валового збору та урожайності зернових і зернобобових культур в Україні у 1990-2014 рр.

Джерело: побудовано за даними [3].

Одним із найбільш дієвих важелів підвищення кількісних та якісних показників зерновиробництва є використання у якості посівного матеріалу насіння високих генерацій. Відповідно до Закону України «Про насіння і садивний матеріал» [4], насіння класифікується на три основні категорії (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація насіння та садивного матеріалу в Україні

Джерело: систематизовано на основі [4].

Прийняття згаданого вище Закону є позитивним кроком на шляху до підвищення якості посівного матеріалу та конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Інноваційна діяльність у сфері зерновиробництва є важливою складовою продовольчої безпеки країни. Стратегічним завданням розвитку зернової галузі держави є створення високопродуктивного і конкурентоспроможного зернового господарства [5]. Зазначимо, що нині в Україні діє ціла мережа наукових закладів, які є розробниками якісної інноваційної продукції у рослинництві у вигляді нових сортів культур.

Проте, існує ряд проблем виробництва насіння зернових культур високих генерацій на рівні конкретних аграрних підприємств, серед яких: порушення окремих технологічних операцій вирощування насіння;

недостатність державної підтримки; обмеженість власних фінансових ресурсів та недоступність кредитних коштів.

У сфері збуту насіння високих генерацій головними перешкодами є порушення об'єктивного ціноутворення на оригінальні сорти; відсутність механізму отримання роялті за оригінальні сорти насіння на стадії селекційної роботи; незбалансованість попиту на продукцію елітного насінництва; недосконалість нормативно-правового забезпечення взаємовідносин між виробниками та покупцями насіння високих генерацій; недовіра окремих аграрних товаровиробників через низький рівень інформованості про передові технології у рослинництві, відсутність належного аграрного консалтингу.

З точки зору оцінки якості насіння високих генерацій також виникають певні труднощі перш за все технічного характеру. Як зазначає О.В. Шубравська, крім поліпшення фінансових можливостей потенційних покупців селекційної продукції, необхідно гармонізувати вітчизняну систему її сертифікації з європейськими нормами, у тому числі забезпечити оцінювання якісних показників (причому як на етапах державного сортовипробування, так і в післяреєстраційний період і при комерціалізації сортів). Такі процедури повинні здійснюватися з використанням сучасних методів аналізу на відповідному обладнанні, для чого мають бути технічно переоснащені лабораторії генетичного контролю й оцінки якості продукції [6].

Втім, найбільшої актуальності та гостроти набуває пошук нових форм фінансової підтримки агропромислового розвитку, які повинні бути спрямовані на забезпечення фінансової стійкості сільськогосподарського виробництва, що, в свою чергу, створить передумови для нарощування конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції [7].

Для виробників насіння високих генерацій формами такої підтримки може стати зниження податкового навантаження, пільгове кредитування під оборотні засоби, часткова компенсація вартості придбаної техніки. З точки зору покупців насіння високих генерацій, головним інструментом підтримки може стати часткове відшкодування його вартості.

Таким чином, подолання проблем розвитку виробництва насіння високих генерацій ми вбачаємо у ряді заходів на рівні держави та окремих підприємств (рис. 3).

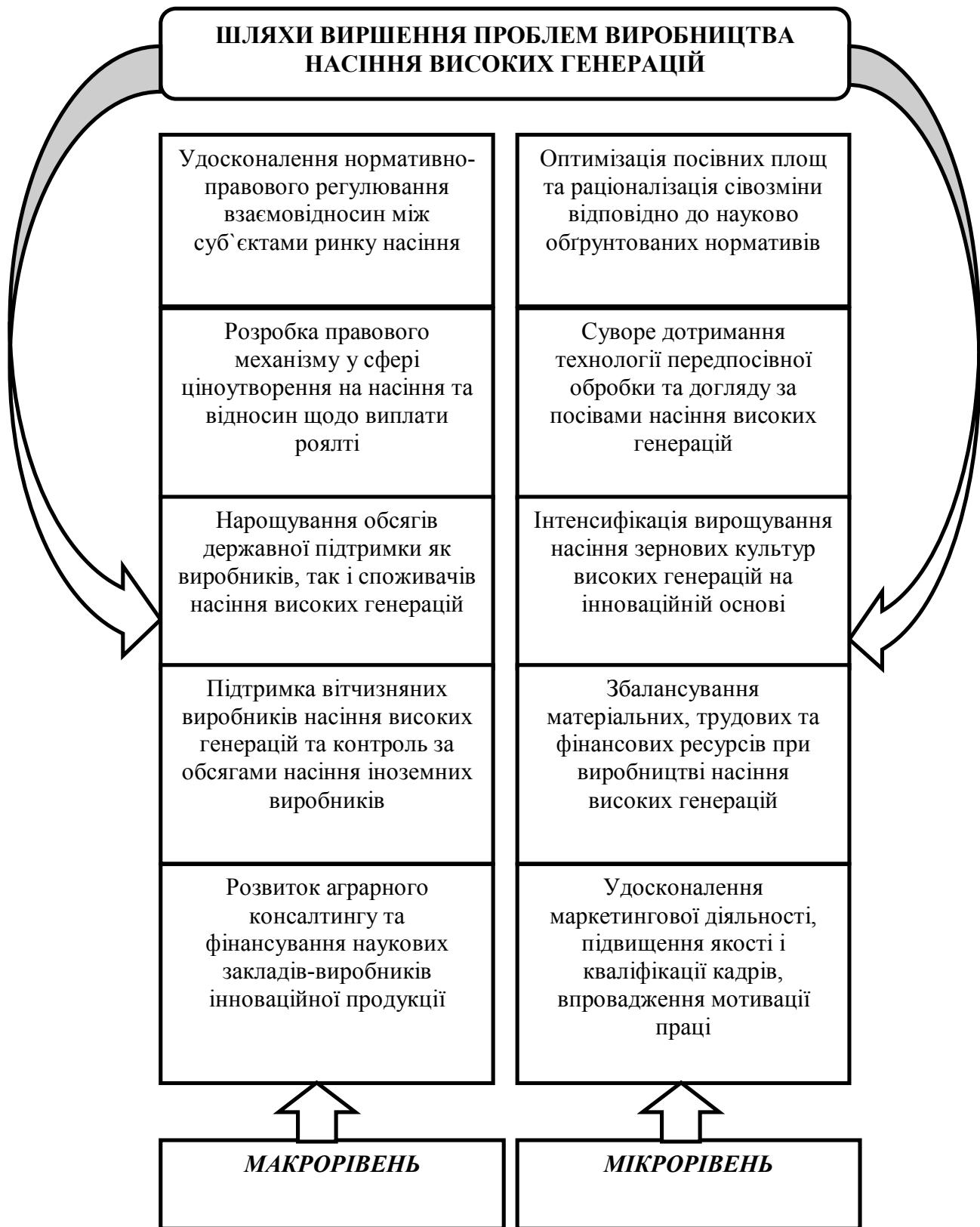

Рис. 3. Комплекс заходів вирішення проблем насінництва високих генерацій в Україні

Джерело: власна розробка.

Наголосимо також на важливості вирішення питання формування ціни на насіння високих генерацій, які нині визначаються на основі ринкових цін. Результатом цього підходу є відсутність реальної надбавки за сорт його оригінатору. Зважаючи на той факт, що більшість оригінаторів сортів є державними підприємствами, то відсутність винагороди, закладеної в ціну насіння високих генерацій, унеможлиблює їх розширене відтворення і призводить до збитків

Оскільки за умов динамічних змін у ринковій ситуації підприємства не завжди спроможні впливати на зовнішні фактори виробничого процесу, то вирішальну роль у підвищенні ефективності виробництва продукції відіграють внутрішні резерви виробничо-технологічного характеру. При виробництві насіння зернових культур високих генерацій серед таких факторів вбачаємо контроль якості продукції, інтенсифікацію рослинництва на інноваційній основі, оптимізацію посівних площ та раціоналізацію сортозміни, підвищення рівня інформаційного та маркетингового забезпечення управлінського процесу.

Висновки. В умовах інтеграції України до ЄС роль елітного насінництва буде невпинно зростати, що ставить нові завдання перед державою. Не зважаючи на позитивні кроки на шляху удосконалення елітного насінництва, в Україні ще існує низка невирішених питань організаційного характеру.

Найближчим часом слід вжити ряд заходів організаційно-економічного характеру, серед яких удосконалення законодавчого забезпечення відносин між учасниками ринку насіння високих генерацій; збалансування попиту та пропозиції на ринку; нарощування обсягів державної підтримки селекції та насінництва; протекціоністська політика по відношенню до вітчизняних підприємств-виробників високоякісного насіння.

Таким чином, системний та науковий підхід до управління ефективністю елітного насінництва дозволить зміцнити продовольчу безпеку та дохідність аграрного бізнесу.

Бібліографічний список: 1. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 806-р від 17 жовтня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80?nreg=806-2013-%F0&find=1&text=%E5%EB%B3%F2&x=0&y=0>.
2. Погрішук Б.В. Особливості формування та економічного базису

зерновиробництва та ринку зерна України [Електронний ресурс] / Б.В. Погріщук // Наукові праці ПДАА. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/219.pdf>. 3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Про насіння і садивний матеріал: Закон України № 411-IV від 26 грудня 2002 року, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/411-15>. 5. Ткачук В.І. Інновації як фактор підвищення ефективності виробництва зерна [Електронний ресурс] / В.І. Ткачук // Ефективна економіка. – 2014. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2727>. 6. Шубравська О.В. Розвиток селекційної діяльності та ринку селекційної продукції в Україні та світі / О.В. Шубравська // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 2. – С. 86-98. 7. Гришова І.Ю. Державна підтримка регіональних програм інноваційного розвитку / І.Ю. Гришова // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 2 (7). – С. 201-206.

В.В. Орлов. Проблемы и перспективы развития производства семян зерновых культур высоких генераций. В статье рассматриваются вопросы, связанные с перспективами развития производства семян зерновых культур высоких генераций, которое на современном этапе развития аграрного сектора экономики сталкивается с рядом проблем организационно-экономического характера. Исследована динамика показателей развития производства зерна в Украине и классификация семян согласно действующему законодательству. Выявлены и критически проанализированы основные проблемы развития семеноводства высоких генераций как основного направления инновационного развития зернопроизводства. Предложен комплекс мер для решения проблем семеноводства высоких генераций в Украине как на уровне государства как гаранта продовольственной безопасности, так и на уровне конкретных хозяйствующих субъектов.

Ключевые слова: семена высоких генераций, семеноводство, зерно, государственная поддержка, оригинаторы сортов, инновации, селекция сельскохозяйственных культур.

V. Orlov. Problems and Prospects of Production Development of High Generation Cereal Seeds. The problems related to the production development prospects of high generation cereal seeds which is faced with a number of organizational and economic problems at the present stage of

economy's agrarian sector development are examined in the article.

The dynamics of indices of grain production development in Ukraine is investigated and the tendency to increase both the volume of the produced grain and its productivity level in Ukraine in the period of 1990-2014 is set. The seed classification is represented and the place of high generation seeds among other varieties of seed production is determined according to the Law of Ukraine "On Seeds and Planting Stock".

The main problems of high generation seeds development as the main direction of innovation development of grain production are revealed and critically analyzed: violation of certain technological operations of seed growing; lack of government support; limitation of proper financial resources and inaccessibility of loan funds. It was determined that the main obstacles are violation of objective pricing in the original varieties in the selling sphere of high generation seeds; lack of a mechanism to obtain royalties for the original varieties of seeds at the stage of selective work; imbalance in demand for products of elite seed production; imperfection of regulatory and legal supply of relationship between producers and buyers of high generation seeds; distrust of individual agricultural producers due to low awareness of advanced technology in crop production, lack of proper Agricultural Consulting.

The package of measures to solve the problem of high generation seed production in Ukraine both at the level of the state as a guarantee of food security and at the level of the specific economic subjects is set. The main measures of the macrolevel offer to improve the regulatory and legal regulation of relations between the players of the seeds market; to develop the legal mechanism in the pricing sphere for seeds and relations as to royalty payments; to increase the volume of government support for both producers and consumers of high generation seeds. To overcome problems at the macrolevel the author considers to optimize the area under crop and to rationalize seed rotation; to intensify production on the innovation basis; to follow the technology of pre-sowing treatment and crops care strictly.

Key words: high generation seeds, seed growing, grain, government support, variety originators, innovations, agricultural crops selection.